

اللهم صل على محمد و آل محمد و عجل فرجهم

بسم الله الرحمن الرحيم

سیر تفصیلی روش درس سوره مبارکه یوسف

مرحله اول. مطالعه تدبر سوره یوسف با روشهای قبل

بهترین روشها برای این بخش از مطالعات، روشهای تدبری سوره‌ای منحصر به دروس اول تا پنجم می‌باشد.

مدل اول. مطالعه سوره با روش درس اول تدبر سوره‌ای

مدل دوم. مطالعه سوره با روش درس اول و یکی از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

مدل سوم. مطالعه سوره با روش درس اول و دو درس از دروس دوم تا پنجم تدبر سوره‌ای

بدیهی است هر چقدر در این مرحله متدبر به صورت عمقی‌تر و از روشهای مختلفی که برای او دید ساختاری نسبت به سوره ایجاد کند، سوره را مطالعه نماید در مراحل بعدی از سرعت عمل و دقت نظر بیشتری برخوردار خواهد بود.

مرحله دوم. ترسیم جدول احکام به تفصیل سوره

در این سوره جدول احکام به تفصیل بر اساس آیات ابتدایی سوره و تفکیک آنها به موضوعات دربردارنده‌شان ترسیم شده‌است. نکاتی که می‌توان در ترسیم جدول مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- به دلیل تفاوت سیاق ظاهری آیات این سوره با دو سوره قبل (سبک داستانی سوره) روش ترسیم جدول در این سوره متفاوت است.
- در این سوره دو آیه اول - که آیات احکام سوره هستند - در ترسیم جدول مورد توجه قرار نگرفته‌اند. به همین رو، مانند جدول‌های دو سوره پیشین، عامل تفکیک ستون‌ها، تغییر موضوع نیست. دلیل این امر را باید در موضوعیت حداکثری «تفصیل» در این سوره جستجو کرد.
- دلایل ترسیم جدول بر مبنای حقایق و پروژات عبارتند از: ۱. رویکرد حداکثری سوره بر تفصیل موضوع واحد در تمام سوره، ۲. سبک داستانی سوره و تمرکز آن بر بیان روابط میان افراد در قالب رفتارها و گفتارها، ۳. تناسب موضوع اصلی سوره - شکوفایی تعقل در نتیجه نزول کتاب به صورت قرآن عربی- با شیوه قصه کردن احسن القصص - داستان حضرت یوسف و برادرانش-
- از آنجا که در سبک داستانی روابط میان افراد در قالب رفتارها و گفتارها طرح می‌شود و از دیگر سو بیان کننده این داستان برای حضرت رسول، خداوند عالمیان است، سوره دارای دو بخش کلی حقایق و رخدادهاست. به همین جهت برای ترسیم جدول دو ستون کلی در نظر گرفته می‌شود که عبارتند از: حقایق و رخدادها
- در این سوره برای نوع حقایق مطرح شده دلیل نیز بیان شده‌است. به همین دلیل ستونی با عنوان «دلیل آن حقایق» پس از ستون «حقایق» افزوده می‌شود.
- در این سوره برای نوع رخدادها، دلیل بیان شده‌است و در پاره‌ای از موارد نیز برای آن دلیل، دلیل دیگری - در نظام علل- ذکر شده‌است. به همین دلیل دو ستون به عناوین «دلیل رخداد» و «دلیل دلیل» پس از ستون رخداد افزوده می‌شود. ستون رخداد نیز بر اساس آیات سوره به دو ستون «رخدادهای رفتاری» و «رخدادهای قولی» تقسیم می‌شوند و نهایتاً در ستون «مربوط به» به فردی پرداخته می‌شود که رخداد از او سر زده‌است.
- این مدل را می‌توان در سوره‌هایی که دارای داستانی یکپارچه هستند، برای فهم تفصیلی نحوه ارتباط داستان سوره با دسته‌های ابتدایی (قبل از داستان) و انتهایی (بعد از داستان) سوره مورد استفاده قرار داد. مانند سور قصص و غافر

- هم‌چنین به نظر می‌رسد بتوان از مدل جدول این سوره برای مطالعه تفصیلی بخش‌های داستانی در سوره‌های دارای داستان بهره برد. البته داستانهایی که به مواجهه دو سویه دو گروه یا افراد با یکدیگر پرداخته است. طرح پیشنهادی این است که از بخش مورد نظر سوره که حاوی داستان است، جدول حقایق و بروزات ترسیم شود و سپس ارتباط آن با بخشهای ابتدایی و انتهایی سوره کشف شود. بدین ترتیب می‌توان جایگاه داستان مورد نظر را در تمامی سوره به نسبت موضوع اصلی و غرض آن به صورت تفصیلی بدست آورد.
- در این سوره گفتگوهای زیادی میان شخصیت‌ها صورت گرفته‌است که برخی با فعل «قول» مشخص شده و برخی دیگر بدون اشاره به این فعل بیان شده‌اند. توجه به این تفاوت در تحلیل گفتگوهای رد و بدل شده حائز اهمیت است.
- در این سوره پس از تشخیص گوینده و انتساب کلام به او، تشخیص تغییر فضا حائز اهمیت است. چرا که بسیاری از گفتگوها با وجود اینکه به دنبال هم آمده‌اند، در فضاهای متفاوت بیان شده‌اند.
- درباره ارتباط واژه قصص با در نظر گرفتن ستون‌های بیان دلیل می‌توان گفت، به سبب تناسب معنایی که میان واژه قصّ - دنبال کردن اثر چیزی به صورت قدم به قدم تا رسیدن به علت وقوع آن از سویی و عاقبت آن از دیگر سو- و اثری که این کار در شکوفایی تعقل دارد، در جدول این سوره ستون‌های بیان دلیل جایگاه ویژه‌ای دارد. این امر با سیاق ظاهری سوره در ارائه دلیل از جانب خداوند و از سوی شخصیت‌های مختلف سوره، کاملاً تناسب دارد.

مرحله سوم. ارائه گزارش از سیر موضوعات سوره

گزارش نویسی از سیر موضوعات این سوره دو مرحله دارد:

- مرحله اول «تهیه گزارش از داستان سوره»: در گزارش این سوره به دلیل سبک داستانی و رویکرد جزئی که وجود دارد، ارائه گزارش از سیر موضوعات نیز متفاوت است. در اینجا برای تهیه گزارش از سوره، اصول و قوانین کلی‌ای که از داستان قابل فهم است، استخراج می‌شود.
- نکته مهم در این گزارش نویسی این است که نوع گزاره‌های کلی استخراجی در این مرحله، نشان دهنده ارتباط داستان سوره با آیات ابتدایی سوره است؛ چرا که قوانین و اصول بدست آمده از سوره به قواعدی عقلی اشاره دارد که هر فردی می‌تواند در سیر زندگی خویش در نظر بگیرد تا بهره‌مندی دقیقی از نظام تدبیر امر الهی که در قالب آیات نازل شده‌است، داشته باشد. این مهم با آیه «لقد کان فی یوسف و إخوته آیات للسائلین» انطباق دارد.
- نکته مهم دیگر قابلیت تعمیم یافتن تمامی داستان‌های موجود در سوره‌ها به وسیله گزاره نویسی قاعده محور از آیات آنهاست. به عبارت دیگر با وجود اینکه با مصادیقی مشخص مواجه هستیم، ولی این مصادیق بر قوانینی تکیه دارند که در نتیجه توجه یا عدم توجه به آنها داستان، رخ داده‌است و ما در صدد فهم این قوانین هستیم. فهم همین قوانین است که داستان‌ها را از قالب قضایای جزئی خارج ساخته، به آنها قابلیت بهره‌برداری در موارد مشابه می‌دهد.
- مرحله دوم «تهیه گزارش از تمام سوره»: در این مرحله بار دیگر آیات ابتدایی و انتهایی سوره را مورد توجه قرار داده و گزاره نویسی می‌کنیم. در این مرحله نیز گزاره‌ها دربردارنده قواعد کلی است که برای همه قابل استفاده است.

مرحله چهارم. ترسیم نمودار

نکاتی که می‌توان در این مرحله مورد توجه قرار داد عبارتند از:

- در ترسیم نمودارهای این سوره: مدل داستانی سوره باعث شده، سوره به سه قسمت کلی قابل تفکیک شود. (قبل داستان، داستان‌ها، بعد از داستان)
- در این نمودار ابتدا آیات قبل و بعد از داستان را ترسیم نموده، سپس جایگاه داستان را به صورت کلی در نمودار تعیین می‌کنیم.

- چرایی کلی بودن داستان در نمودار: اجزای داستان به صورت تفصیلی در جدول مطرح شده است. به همین سبب تنها تعیین جایگاه داستان در نمودار کفایت می‌کند.
- نمودار مشتمل بر ۳ بخش است. در بخش اول (قسمت آبی) حقایق بیان شده از سوی خدا آمده‌اند. در این بخش جایگاه داستان به عنوان «عنصر فعال کننده تعقل» که همان تفصیل وجه «قرآن عربی» کتاب مبین نازل شده از سوی خداست مشخص شده است. دو بخش دیگر، در بردارنده نتایج تعقل (سبز) و تبعات عدم تعقل (زرد) است.
- دو آیه ابتدایی سوره - آیات احکامی سوره- که در جدول حضور نداشتند، در ترسیم نمودار جایگاه اساسی دارند و تعیین کننده شکل و سیر نمودار هستند.

مرحله ششم. گزاره نویسی از نمودار

در این مرحله با توجه به موضوع محوری انتخابی (در این‌جا شکوفایی تعقل با بیان احسن القصص) از بخش‌های مختلف نمودار در لایه‌های مختلف آن گزاره نویسی کنیم.

- گزاره استخراجی از نمودار باید به آیات عرضه شوند. در صورتی که پیوستگی سیاقی آیات سوره، گزاره مورد نظر را تأیید کنند، گزاره صحیح است؛ در غیر این صورت نشان دهنده وجود خطا در همان موضع از نمودار است.

مرحله هشتم. جمع بندی سوره مبارکه

در این مرحله بنابر تحلیل‌های صورت گرفته به جمع بندی سوره در قالب گزارش می‌پردازیم. این گزارش باید در بردارنده تحلیلی از سوره با محوریت موضوع انتخابی باشد. اگر موضوع انتخابی، اصلی‌ترین موضوع سوره باشد، گزارش ارائه شده در این مرحله به ارائه غرض سوره نیز می‌پردازد.

هم‌چنین در این گزارش می‌توان مجموعه موضوعاتی که در این سوره می‌توانند به صورت محوری مورد بررسی قرار گیرند را تحت عنوان پژوهش‌های پیشنهادی ارائه داد.